DOI 10.47315/archives2021.328.151

УДК 930.253:355.216(477)«2014»

Микола Кравченко

кандидат історичних наук,

докторант,

Інститут української археографії та джерелознавства

імені М. С. Грушевського НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1908-1595>

**АЗОВСЬКИЙ БАТАЛЬЙОННИЙ АРХІВ:
НЕРЕГЛАМЕНТОВАНА ДОКУМЕНТАЦІЯ
ДОБРОВОЛЬНОГО БАТАЛЬЙОНУ «АЗОВ»
за травень-вересень 2014 року**

Анотація. В статті здійснено огляд нещодавно зафондованої у Центральному державному архіві громадських об'єднань України нерегламентованої документації архіву добровольчого батальйону «Азов» за травень-вересень 2014 р. **Мета роботи** – визначення інформаційного потенціалу цих документів, зокрема їх ролі для дослідження історії підрозділу, українського добровольчого руху та початкового етапу перебігу бойових дій в секторі «М» Антитерористичної операції на Сході України в цілому. **Методологія дослідження** передбачає застосування принципів історизму, цілісності вивчення історичних джерел та об'єктивності, використання методів опису, аналізу і синтезу, класифікації та систематизації. **Наукову новизну** зумовлює висока джерельна вартість документів Азовського батальйонного архіву, які в межах академічної науки наразі абсолютно не досліджені; документи вводяться в науковий обіг вперше. **Перспектива подальших досліджень** полягає в тому, що через вивчення вмісту документів цього архіву можна детально відтворити історію підрозділу від його первісного комплектування до перетворення у однойменний полк, зокрема формування, участь у бойових діях, структуру, чисельність особового складу, реформування внутрішньої структури та інші його особливості. Крім того, дослідження вмісту документів уможливило оцінювання впливу діяльності підрозділу на ключові військово-політичні події на Сході України в 2014 р. **Висновки.** Завдяки дослідженню документів визначено важливу роль Азовського батальйонного архіву у вивченні історії добровольчого батальйону «Азов» та його впливу на перебіг воєнних дій на Сході України. Інформаційний потенціал цього архіву є значним, адже він складається з документів із унікальною інформацією, яку не містять жодні інші джерела. Таким чином, ці документи висвітлюють недосліджені раніше аспекти не тільки історії окремого добровольчого підрозділу, але й ключових історичних подій в Україні у травні-вересні 2014 р.

Ключові слова: добровольчий рух; батальйон «Азов»; Антитерористична операція на Сході України (АТО); бойові дії; нерегламентована документація; архів.

Одним із головних чинників, які найбільш суттєво вплинули на перебіг бойових дій на Сході України навесні-влітку 2014 р., були українські добровольчі формування. Добровольчий батальйон «Азов» складав не тільки одне з найчисельніших формувань¹, але й відіграв ключову роль в операції з визволення Маріуполя, яка багато в чому зумовила подальший перебіг російсько-української війни, адже український контроль над головним містом-портом на Азовському узбережжі унеможливив створення проросійського суходольного коридору між окупованими територіями Донбасу й анексованим Кримським півостровом². Окрім визволення Маріуполя, добровольці-азовці відіграли ключову роль і в Широкинській наступальній операції, що не мала аналогів упродовж всієї Антитерористичної операції на Сході України (АТО)³. Висока результативність батальйону зумовлена специфічною історією створення і комплектування підрозділу, нетиповою внутрішньою структурою та іншими чинниками, які на сьогодні повноцінно не досліджені в межах академічної науки.

Комплексне дослідження зазначених чинників варто розпочати з аналізу нерегламентованої документації архіву добровольчого батальйону «Азов» за травень-вересень 2014 р. Архів є результатом спільної роботи з упорядкування нерегламентованої документації ветеранів батальйону «Азов» та штабу окремого загону спеціального призначення «Азов» Національної гвардії України (підрозділу-спадкоємця однойменного батальйону)⁴. Ці документи восени 2020 р. були зафоновані Центральним державним архівом громадських об'єднань України (ЦДАГО України) як «Колекція документів з проведення Антитерористичної операції на тимчасово окупованих територіях України та діяльності волонтерського руху в Україні» (Ф. 361)⁵ (далі – Колекція).

Документи Азовського батальйонного архіву до сьогодні ніким ще не досліджувалися, що й зумовлює актуальність розвідки.

Метою дослідження є визначення інформаційного потенціалу архіву нерегламентованої документації добровольчого батальйону «Азов» за травень-вересень 2014 р. Досягнення мети передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

¹ Стасюк Ю. М. Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Стасюк Юрій Миколайович; Нац. ун-т імені Івана Черняховського. Київ, 2018. С. 249.

² Визволення Маріуполя. Фотозбірка військової мемуаристики / упоряд. М. Кравченко. Київ: Орієнтир, 2018. С. 3.

³ Широкинська операція. Спогади учасників наступу / упоряд. М. Хомеріккі. Київ-Маріуполь-Мена: Домінанта, 2016. С. 6.

⁴ Там само.

⁵ Азовська документація батальйонних часів прийнята до Центрального держархіву громадських об'єднань України // Азов. URL: <https://azov.org.ua/azovska-dokumentacia-prujniata-do-cdago/> (дата звернення: 11.04.2021).

- здійснити загальний огляд документів Колекції;
- розкрити особливості документів, що складають Колекцію;
- охарактеризувати інформаційний потенціал груп документів, що складають Колекцію, і на основі синтезу цих характеристик визначити її інформаційний потенціал загалом.

Колекцію складають 2 групи документів – документи власне добровольчого батальйону «Азов» та документи навчально-мобілізаційного центру «Козацький легіон» (окрема структура при батальйоні, що дислокувалася в Києві та здійснювала набір і первісну підготовку особового складу).

Власна назва батальйонного навчально-мобілізаційного центру була утворена від місця його розташування – старого корпусу готелю «Козацький», розташованого у будинку № 5 на столичному провулку Тараса Шевченка. Приміщення належало Міністерству оборони України, але через складну систему господарських об'єктів право власності на будівлю почали оскаржувати у держави комерційні структури. В результаті цих господарських спорів приміщення ніким не експлуатувалося і в лютому-березні 2014 р. було фактично захоплене учасниками Революції Гідності. З того часу статус приміщення так і не був унормований, тож користуватися ним стали добровольці, практично отримавши мовчазну згоду з боку Міністерства оборони України⁶. Таким чином, первісне формування батальйону «Азов» відбувалося фактично в умовах сквотингу – зайняття невикористовуваної спірної території громадськими активістами (наразі – волонтерами-добровольцями).

Документація батальйонного навчально-мобілізаційного центру становить майже третину всієї Колекції (40 з 138 одиниць зберігання). Документи «Козацького легіону» складають:

- 18 документів різноманітного характеру, датованих 28 квітня – 9 червня 2014 р. (журнал прийому відвідувачів, бланк реєстру добровольців, списки добровольців, розклад занять тощо)⁷;
- 16 списків щоденних перевірок особового складу, датованих 2 травня – 8 червня 2014 р.⁸;
- 6 списків похідних груп (групової відправки набраних добровольців до місця дислокації батальйону в зоні АТО), датованих 3 травня – 16 липня 2014 р.⁹

Зазначені документи висвітлюють процес набору й підготовки особового складу батальйону «Азов» із кінця квітня до середини липня

⁶ Тиск на перлину Азовського Руху — «Козацький Дім» // Національний Кореспондент. URL: <https://nationalcorps.org/tysk-na-perlynu-azovsjkoghorukhu-kozackyj-dim/> (дата звернення: 11.04.2021).

⁷ ЦДАГО України (Центральний державний архів громадських об'єднань України). Ф. 361. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1–18.

⁸ Там само. Спр. 2. Арк. 1–16.

⁹ Там само. Спр. 3. Арк. 1–6.

2014 р. На їх основі можна дослідити процес набору особового складу протягом першого місяця функціонування батальйону та відправку новобранців у складі «похідних груп» із Києва до зони АТО.

Цікавим є використання терміну «похідні групи». Тут здається очевидною певна спадкоємність чи, принаймні, аналогія з похідними групами Організації Українських Націоналістів (ОУН), що почали організовуватися бандерівцями й мельниківцями з відкриттям німецько-радянського фронту Другої Світової війни. Втім, через використання аналогічних термінів не варто автоматично ототожнювати призначення «азовських» та «ОУНівських» похідних груп. Із контексту документів Колекції чітко зрозуміло, що в «Азові» це були лише групи нових добровольців, що вирушали в зону АТО з Києва. Ніякого функціоналу зі встановлення влади на місцях у прифронтовій зоні ці групи не мали, на відміну від похідних груп ОУН, для яких саме це було основним завданням (а аж ніяк не участь у бойових діях).

Документи власне добровольчого батальйону «Азов» складають 98 одиниць зберігання:

- 33 внутрішні накази по батальйону, датовані 9 травня – 14 вересня 2014 р.¹⁰;

- 11 оперативних списків особового складу (переліки учасників конкретних військових операцій), датованих 13 червня – 28 серпня 2014 р.¹¹;

- 26 окремих списків особового складу (переліки втрат, списки поранених і ротацій особового складу тощо), датованих 26 червня – 15 вересня 2014 р.¹²;

- 14 документів, що містять розвідувальні відомості, датованих 14 травня – 22 липня 2014 р.¹³;

- 14 інших документів службового характеру (рапорти, клопотання, довідки, списки бійців на представлення до нагородження тощо)¹⁴.

Документи висвітлюють діяльність батальйону «Азов» безпосередньо в зоні АТО. Батальйонну участь у бойових діях можна дослідити за наказами, оперативними списками (переліком учасників конкретних військових операцій), а також частиною списків особового складу. Інша частина списків особового складу, а також батальйонні службові документи висвітлюють внутрішнє життя і розпорядок служби в підрозділі.

Характер розвідувальних відомостей в Колекції свідчить, що батальйон намагався накопичувати певний масив розвідувальної інформації, зібраний з власних джерел, при цьому саме ці документи тор-

¹⁰ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 1–33.

¹¹ Там само. Спр. 5. Арк. 1–11.

¹² Там само. Спр. 6. Арк. 1–26.

¹³ Там само. Спр. 8. Арк. 1–14.

¹⁴ Там само. Спр. 7. Арк. 1–14.

каються зони АТО загалом, а не тільки району, де безпосередньо діяв «Азов». Так, у документах фонду міститься інформація, що висвітлює ситуацію в Маріуполі, Донецьку, Слов'янську, Луганську, Лутугіно-му, Антрациті, Сніжному, Северодонецьку, Лисичанську, Рубіжному, Іловайську, Харцизьку, Моспиному (станом на різні періоди травня – серпня 2014 р.)¹⁵. Із контексту зрозуміло, що більшість джерел – це національно-свідомі українські громадяни, які, доповідаючи добровольцям про ситуацію навколо їхнього місця проживання, намагалися виконати таким чином свій громадянський обов'язок. Перший¹⁶ та останній¹⁷ документи «розвідувальної» частини Колекції свідчать про те, що «азовці» не лише займалися збором розвідувальної інформації, але й намагалися з нею працювати.

Так, документ під назвою «Методологія оцінки розвідінформації»¹⁸ містить коди шифрів, якими оцінювався рівень достовірності інформації. Ця оцінка формується на основі 3-х критеріїв – джерела інформації, способу її отримання та спеціального аналітичного висновку (що робиться на основі порівняння цієї відомості з наявною інформацією з інших джерел). У тексті документа зазначено, що ця методологія була отримана від «добровольців-прикордонників». Утім, за допомогою цього шифру оцінено лише 3 інформаційні повідомлення, тож, вочевидь, подальшого застосування вона (методологія) так і не набула. Оцінені таким чином відомості (зазначені вище 3 інформаційні повідомлення) за стилістикою викладання інформації, вочевидь, належали тому ж джерелу, що й власне методологія – «добровольцям-прикордонникам».

Ще одним цікавим документом є «Доповідна», датована (від руки) 22 липня 2014 р., але без зазначення виконавця¹⁹. Документ свідчить, що в батальйоні «Азов» діяв «відділ контррозвідки». З огляду на те, що автор документа адресує його начальнику батальйонного штабу, можемо зробити висновок, що ця структура в «Азові» була власною ініціативою у підпорядкуванні штабу батальйону, що здійснювала оперативну діяльність (підтверджується вмістом самого документа). Втім, ширших відомостей про діяльність «азовської контррозвідки» (окрім вказаної «Доповідної») немає.

Документи, що склали Колекцію, суттєво відрізняються як за формою, так і за змістом від документообігу, регламентованого нормативно-правовими документами органів внутрішніх справ України (яким підпорядковувався батальйон). Це, вочевидь, було зумовлено потребою у веденні власної внутрішньої документації в умовах, коли чинна нор-

¹⁵ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 2–13.

¹⁶ Там само. Арк. 1.

¹⁷ Там само. Арк. 14.

¹⁸ Там само. Арк. 1.

¹⁹ Там само. Арк. 14.

мативно-правова база не регламентувала цього як мало бути. Умови, в яких діяли українські добровольчі формування у 2014 р., були новими, нетиповими. Чинне на той момент законодавство не встигало реагувати на поточні події і виклики. Воно не було пристосоване до реакції в умовах різновимірної російської агресії. Державна юридична механіка не здатна була адекватно відповідати на виклики гібридної війни. Формат, в якому діяли батальйони добровольців у складі Міністерства внутрішніх справ України (МВС) із весни 2014 р., до того моменту де-юре взагалі не передбачався. Добровольчі підрозділи на законодавчому рівні мали б бути заборонені, адже формально вони підпадали під кваліфікацію «незаконних військових формувань». Їх легалізація була для державного керівництва кроком вимушеним й до кінця так повноцінно і неврегульованим в юридичній площині. Тож і специфіка функціонування таких формувань була дуже фрагментарно регламентована чинною нормативною документацією МВС. Добровольчі батальйони були підрозділами органів внутрішніх справ, а не окремими структурами (тобто, не мали статусу відокремлених юридичних осіб), тож специфічного документообігу для них не передбачалося в принципі. Втім, умови, в яких вони діяли, суттєво відрізнялися від регламентованих МВС для мирного часу. На той момент ці умови кардинально не відповідали потребам підрозділів. Тож утворення внутрішнього документообігу, не регламентованого чинною нормативно-правовою базою, було цілком закономірним, адже це відповідало вимогам часу.

Унікальним атрибутом нерегламентованої документації добровольчого батальйону «Азов» було використання так само нерегламентованої печатки. Ця печатка не використовувалася на документах, адресованих начальному складу органів МВС, яким підпорядковувався батальйон. Вона зустрічається тільки на документах внутрішнього документообігу та на 2-х зовнішніх документах, виданих безпосередньо командуванням батальйону (довідка, що підтверджує перебування в зоні АТО, та супровідний лист на ротацію для групи добровольців). У відповідності до вимог чинного законодавства ця печатка жодним чином не посвідчувала для державних органів зміст скріплених нею документів. Утім, сама наявність цих документів свідчить про їх закріпленість. Отже, можна припустити, що на місцях (в умовах подій 2014 р., коли нормативна документація не завжди відповідала вимогам часу) ці нерегламентовані документи, підписи на яких посвідчувала так само нерегламентована печатка, цілком могли оперативно прийматися де-факто. Вочевидь, такими місцями (де могли мати сенс такі документи) є передусім блокпости українських військових формувань. Утім, не варто відкидати, що подібні документи могли тимчасово приймати й державні органи, за узгодженням сторін або до надання регламентованого документа.

Зображення на печатці вписане в коло і є центральним елементом батальйонної емблеми «Азову» – монограми «Ідея Нації», накладеної на символ «Чорне Сонце»²⁰. По колу розміщено напис «Батальйон патрульної служби міліції особливого призначення «Азов» ГУ МВС України в Київській області. Міністерство внутрішніх справ України». Печаткою скріплювалися як підписи командира батальйону А. Білецького, так і підписи інших посадових осіб, які завіряли документи у певних сферах відповідальності (командир І-ї сотні батальйону «Черкас», начальник групи кадрового забезпечення батальйону «Крук»).

Окремою особливістю ведення документів архіву є використання тільки позивних, без зазначення прізвищ, імен та по батькові. Така пересторога цілком зрозуміла, адже значна частина документації велася безпосередньо в зоні АТО, отже існувала реальна загроза захоплення цих документів противником у результаті бойових дій. Таким чином, використання лише позивних убезпечувало витік інформації про особисті дані добровольців чи, принаймні, мінімізувало б ці дані у разі втрати документів.

Ще однією цікавою особливістю є використання для підрозділів і служб всередині батальйону української традиційно-історичної (чи, принаймні, стилістично схожої на козацьку) титулатури, а не регламентованих нормативами МВС назв. Так, працівники тилових служб і комірники підрозділів у нерегламентованих документах носять назву «обозних», а самі підрозділи замість армійської ієрархічної системи «відділення-взвод-рота» використовують терміни «десяток-чота-сотня». Відповідно командири відділень є десятниками, взводів – чотовими, рот – сотниками. Внутрішню структуру батальйону становили 3 лінійні сотні та 2 окремі чоти (розвідувально-диверсійна та ударно-штурмова). Представники штабних служб документарно зводилися у штабну сотню, а працівники навчально-мобілізаційного центру – у сотню вишкільну (спільно з перемінним складом – новобранцями, які в «Козацькому легіоні» готувалися до відправки в зону АТО).

Таким чином, здійснивши загальний огляд документів Колекції, цілком можна визначити їхні особливості, серед яких одразу кидаються у вічі зазначені вище зовнішні відмінності від регламентованої документації МВС, а саме:

- використання лише позивних (без зазначення особових даних бійців);
- відмінна від штатної внутрішня структура батальйону зі специфічною титулатурою всередині підрозділів;
- скріплення документів нерегламентованою печаткою.

²⁰ Полк «Азов» пояснив значення символу на своєму шевроні // Національний кореспондент. URL: <https://nackor.org/ukr/znachenie-na-shevrone> (дата звернення: 11.04.2021).

Але, окрім цих зовнішніх особливостей, присутній ще ряд особливостей внутрішніх. Змістовних, а не формальних. Їх повний перелік за обсягом неможливо здійснити в межах цієї розвідки. Ці особливості вкрай різноформатні (від збору розвідданих по всій лінії фронту, а не лише на своєму відтинку, до спостереження за пораненими «азовцями» в лікарнях, у т. ч. й за межами АТО), але в комплексі вони чітко свідчать про значну самостійність батальйону у прийнятті рішень та ініціативність його командування. Рівень такої самостійності та ініціативності суттєво перевищував межі, передбачені офіційною документацією МВС.

Набір добровольців без уваги на ряд бюрократичних процедур і призначення на посади фактично в польових умовах дозволив утворити цілком боєздатні структури впродовж короткого часового періоду. Крім того, це дало можливість багатьом іноземним добровольцям долучитися до оборони України зі зброєю в руках, що чинне на той момент законодавство прямо забороняло.

Те саме стосується і політичних в'язнів, які у ряді добровольчих підрозділів складали кістяк перших наборів особового складу, а в окремих підрозділах – навіть командування. Зокрема, командир батальйону «Азов» до кінця зими 2014 р. перебував в ув'язненні за сфабрикованою режимом В. Януковича т. зв. «справою оборонців Римарської»²¹. У відповідності до вимог чинного законодавства процедура його призначення на посаду командира підрозділу у правоохоронних органах була б вкрай складною і розтяглася б щонайменше на кілька місяців. А лише за півтора місяці після утворення добровольчого батальйону «Азов» під командуванням А. Білецького було визволено Маріуполь, що багато в чому зумовило подальший перебіг війни²². Дотримання стандартної бюрократичної процедури прийому до органів внутрішніх справ унеможливило б це.

Цілком очевидно, що саме високий рівень самостійності та ініціативності, яким користувалися українські добровольчі формування (не тільки «Азов») на першому етапі російсько-української війни, відіграв значну роль у їх ефективності. Це суттєво вплинуло на перебіг бойових дій, адже їх почали вести по суті іррегулярні формування, що своєю мобільністю й непередбачуваністю зробили нездійсненими плани противника, який розраховував на небоєздатність українських регулярних армійських підрозділів. Наприкінці весни – початку літа 2014 р. такий стан Збройних Сил дійсно спостерігався у багатьох місцях (хоча та-

²¹ Про звільнення політв'язнів: Постанова Верховної Ради України від 24 лютого 2014 р. № 786-VII (втратила чинність 14.03.2014 р.) // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/786-VII#Text> (дата звернення: 11.04.2021).

²² Визволення Маріуполя... С. 3.

кож не всюди). Наявність і активність добровольчих підрозділів дала можливість доформувати армію особовим складом (передусім із числа добровольців), а в деяких випадках – дещо переформатувати роботу військ у цілому. Крім того, добровольчі батальйони позитивно вплинули на бойовий дух армії, суттєво підірваний антиукраїнськими заходами за участю місцевого населення, які організовував противник. Підвищення бойового духу виявилось якщо не головним, то, принаймні, не останнім чинником у перебігу бойових дій.

Саме внутрішні, нерегламентовані офіційною документацією чинники найбільш повно відображають реальний (а не формальний) стан на початковому етапі російсько-української війни. Отже, дослідження нерегламентованої документації українських добровольчих формувань є надзвичайно важливою складовою не тільки у вивченні історії цих підрозділів, але й у розумінні перебігу військово-політичних подій в Україні у 2014 р. загалом. І Колекція внутрішньої документації одного з найбільших і найактивніших добровольчих формувань має велике значення. Особливо зважаючи на те, що наразі це – найбільша збірка нерегламентованої добровольчої документації, яка доступна для дослідження.

Вміст Колекції висвітлює процеси набору й підготовки особового складу, його участь у бойових діях в зоні АТО, внутрішні процеси та розпорядок служби в батальйоні. З цього цілком можна зробити висновок про значний інформаційний потенціал Колекції. Цей потенціал важливий ще й тим, що Колекція складається з документів, в яких зосереджена унікальна інформація, яку не містять жодні інші джерела.

Вивчення документів Колекції дасть змогу відтворити історію підрозділу (від його первісного комплектування до перетворення у однойменний полк), зокрема формування, участь у бойових діях, структуру, чисельність особового складу, його особливості, реформування внутрішньої структури тощо. Втім, здійснити це можна лише в результаті детального вивчення всіх документів, що увійшли до Колекції, і детальної верифікації даних, що містять ці документи. Це неможливо зробити в межах однієї розвідки, тож документи Азовського батальйонного архіву за травень-вересень 2014 р. є перспективним об'єктом досліджень майбутнього, сподіваємося, дуже недалекого.

REFERENCES

1. Azovska dokumentatsiia batalionnykh chasiv pryiniata do Tsentralnoho Derzharkhivu hromadskykh obiednan [The Azov documentation of battalion times has been accepted by the Central State Archives of Public Associations]. Azov. Retrieved from: <https://azov.org.ua/azovska-dokumentacia-prujniata-do-cdago/> [in Ukrainian].

2. Polk «Azov» poyasnil znachenie simvola na svoem shevrone [The Azov regiment explained the meaning of the symbol on its chevron]. *National Correspondent*. Retrieved from: <https://nackor.org/en/znachenie-na-shevrone> [in Russian].
3. Pro zvilnennia politviazniv: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 24 liutoho 2014 r. № 786-VII (vtratyla chynnist 14.03.2014 r.) [On the release of political prisoners: The Verkhovna Rada of Ukraine Resolution, dated February 24, 2014 № 786-VII (expired on March 14, 2014)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/786-VII#Text> [in Ukrainian].
4. Khomerikki, M. (Comp.) (2016). *Shyrokynska operatsiia. Spohady uchasnykiv nastupu* [Shyrokynska military operation. The memories shared by the fighters who participated in the offensive]. Kyiv–Mariupol–Mena: Dominanta. [in Ukrainian].
5. Stasyuk, Yu. M. (2018) *Ukrainski dobrovolchi formuvannia: stvorennia ta funktsionuvannia (2014–2015 rr.)* [Ukrainian volunteer formations: their establishment and functioning (2014–2015)] (*Candidate's thesis*). [in Ukrainian].
6. Tysk na perlynu Azovskoho Rukhu – «Kozatskyi Dim» [Pressure on the pearl of the Azov Movement – the «Cossack House»]. *National Correspondent*. Retrieved from: <https://nationalcorps.org/tysk-na-perlynu-azovsjkogho-rukhu-kozacjkyj-dim/> [in Ukrainian].
7. Kravchenko, M. (Comp.) (2018). *Vyzvolennia Mariupolia. Fotozbirka viiskovoi memuarystyky* [Liberation of Mariupol. Photo collection of military memoirs]. Kyiv: Orienteer. [in Ukrainian].

Mykola Kravchenko

Candidate of Historical Sciences,

Doctoral Student,

M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies

National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1908-1595>

ARCHIVE OF THE AZOV BATTALION: UNREGULATED DOCUMENTATION OF THE AZOV VOLUNTEER BATTALION FOR MAY–SEPTEMBER 2014

Abstract. The article reviews the documents of the archive of unregulated documentation of the Azov Volunteer Battalion for May–September 2014, recently recorded in the Central state archive of public associations of Ukraine. **The aim of the publication** is to determine the information potential of these documents, in particular their role in studying the history of the unit, the Ukrainian volunteer movement and the initial stage of hostilities in sector «M» of the Anti-terrorist operation in eastern Ukraine as a whole. **The research methodology** involves the application of the principles of historicism, the usage of studying whole historical sources and being objective. Descriptive method, methods of classification and systematization as well as methods of analysis and synthesis have been used. The scientific novelty is conditioned by the high source value of the documents of the

Azov Battalion Archive, which are currently completely unexplored within the framework of academic science; these documents are introduced into scientific circulation for the first time. **The prospects of further research** are that by studying the contents of the documents of this archive we can reproduce in detail the history of the unit from its initial recruitment to transformation into a regiment of the same name, including formation, participation in hostilities, structure, personnel, internal organization reform and other features of the unit. In addition, the study of the content of these documents makes it possible to assess the impact of the unit's activities on key military and political events in eastern Ukraine in 2014. **The conclusions.** Due to the study of documents, the important role of the Azov Battalion Archive in studying the history of the Azov Volunteer Battalion and its influence on the course of hostilities in eastern Ukraine was determined. The information potential of these archive is significant, as it consists of documents containing unique information that is not available in any other sources, so these documents cover previously unexplored aspects not only of the history of a volunteer unit, but also key historical events in Ukraine in May-September 2014.

Key words: volunteer movement; Azov battalion; Anti-terrorist operation in Eastern Ukraine (ATO); warfare; unregulated documentation; archives.